

GEOGRAFSKI VIDIK OBRTNO-POSLOVNIH CON NA SLOVENSKEM PODEŽELJU

dr. Irma Potočnik Slavič, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo

UDK 334.712(497.4)

JEL: R110, R390

Povzetek

Obrtno-poslovne cone (OPC) so bile v nekajletnem obdobju gospodarske konjunktore poleg individualne stanovanjske gradnje najhitreje rastoči prostorski pojav v Sloveniji, zlasti na dobro dostopnem podežlju. Raziskava je vključila 57 OPC na slovenskem podežlju. V nekaterih elementih so si podobne: večinoma zasedajo manjše površine, kamor se usmerjajo podjetja različnih dejavnosti, potrebujejo upravljavca cone, varovanje objektov, boljšo ponudbo prehranjevalnih in športnih dejavnosti za zaposlene; manjša je občina, bolj so njeni prebivalci ponosni na OPC. Opazne pa so pomembne medregionalne razlike: ponekod OPC delujejo že nekaj let, drugod še iščejo primerno lokacijo. Zaradi izredno velike dinamike zahteva njihovo preučevanje zelo pogosto posodabljanje (spremenjene gospodarske razmere, »smrtnost« podjetij, spreminjanje števila zaposlenih, spremembe na trgu, selitev podjetij itd.).

Ključne besede: podeželje, obrtno-poslovna cona, Slovenija

Abstract

In the last years of economic development, business zones were, residential construction apart, the fastest growing spatial phenomenon in Slovenia, especially in relatively accessible Slovene rural areas. This survey included 57 business zones in Slovene rural areas. Evident are important inter-regional differences: some business zones have been in place for a few years whilst other regions are currently looking for appropriate locations. Business zones in Slovenia also share some common features: they mostly occupy smaller plots, usually host enterprises of various activities, and require a business zone manager, security services and better supply of sport and nutrition services for employees. Due to their dynamic situation, surveying ought to be quite frequent (because of changed economic circumstances, entrepreneurial decline, closing and opening of working places, market changes, entrepreneurial mobility, etc.).

Key words: rural area, business zone, Slovenia

1. UVOD

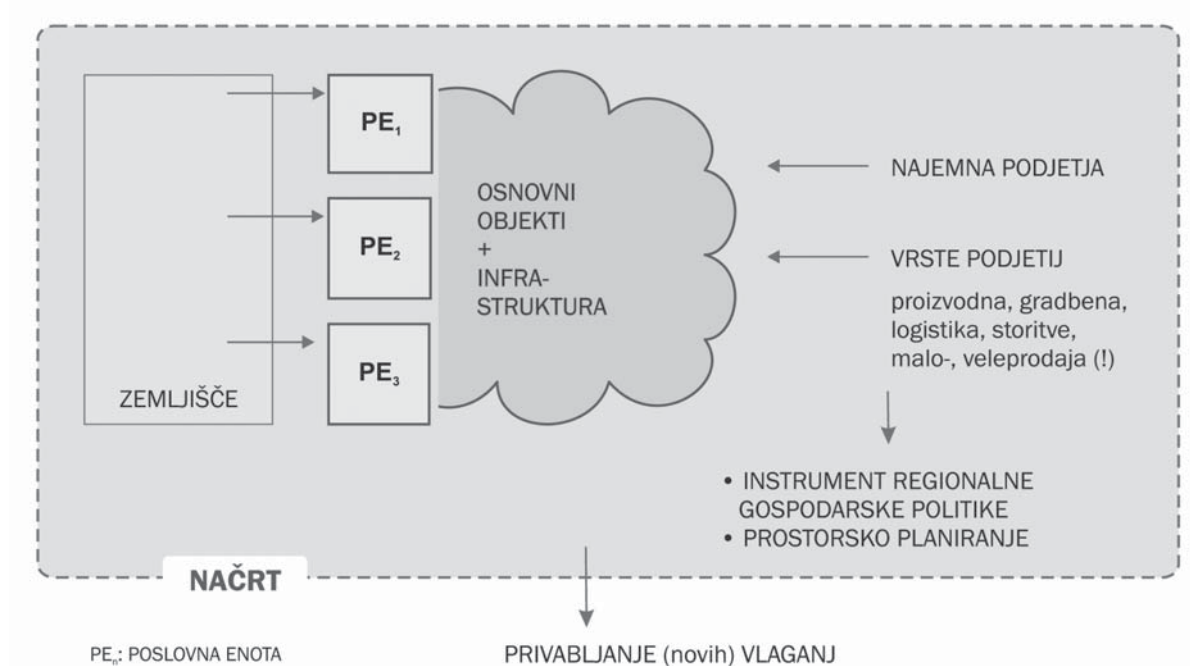
Ministrstvo za gospodarstvo je leta 1997 opravilo študijo, po kateri je bilo tega leta v Sloveniji registriranih 92 poslovnih con (PC; Dabo, 2003), v postopku ustanavljanja pa še nadaljnjih 154 (popolnega udejanjenja ni bilo, ker je le 27 občin pripravilo prostorski načrt); njihova geografska razporeditev je bila dokaj enakomerna. V letu 2002 je bila ponovno opravljena analiza, ki je evidentirala 168 podjetniških con v Sloveniji (Dabo, 2003). Med letoma 1997 in 2002 se je zmanjšal odstotek manjših con (do 10 ha), povečal pa delež večjih (10 do 50 ha). Potrebe po novih površinah za gospodarske dejavnosti so po občinah zelo različne. Zaradi izredno velike dinamike zahteva preučevanje PC zelo pogosto posodabljanje.

Organizacija združenih narodov za industrijski razvoj (UNIDO) opredeljuje PC kot kose zemljišča, razvite in razdeljene na poslovne enote v skladu z obsežnim

načrtom, ki imajo poleg osnovnih objektov zagotovljeno infrastrukturo (elektrika, voda, cestne povezave, telekomunikacije). PC so namenjene nastanitvi najemnih podjetij, zato so instrumenti regionalne gospodarske politike in orodje za prostorsko načrtovanje. To so predvsem proizvodna, gradbena, logistična in storitvena podjetja. Lahko pa so vključena tudi taka, ki se ukvarjajo z malo- ali veleprodajo, vendar te dejavnosti ne smejo biti primarne, ker PC ne sme postati velikanska veleblagovnica ali velika prodajalna; trgovine in sorodne dejavnosti naj bi bile namenjene predvsem zaposlenim v PC. PC teži k privabljanju predvsem novih naložb nacionalnega in mednarodnega izvora.

Zasnovo podjetniških con so najprej preizkusili ob koncu sedemdesetih let 20. stoletja v Združenem kraljestvu. Podjetniške cone so bile ustanovljene kot zadnje v nizu ukrepov (rešilni ukrep!) za spodbujanje gospodarsko

Slika 1: Grafična ponazoritev opredelitve poslovne cone

šibkih območij, ko so se običajne gospodarske in zaposlitvene razvojne politike izkazale kot neuspešne. Podjetniška cona naj bi z manj ostrimi predpisi privabila vlagatelje (primernejša cena zemljišč, paket davčnih olajšav, plačne podpore) in povečala privlačnost delovnih mest. Čeprav imajo te cone veliko zagovornikov, je razprava o njihovih resničnih prednostih pogosto zelo kritična. V Slovenijo so prišle približno četrto stoletja pozneje, a z veliko večjo intenzivnostjo in velikimi pričakovanji.

V Sloveniji se prostor, namenjen podjetniški dejavnosti, opredeljuje zelo različno kljub nekaterim skupnim značilnostim, ki jih premore, in dejavnostim, ki jim je namenjen. Javnost uporablja različna imena za komunalno urejeno zemljišče, na katerem delujejo podjetja. Zasedimo opredelitve: *gospodarska, industrijska, obrtna, poslovna, industrijsko-obrtna, proizvodna, poslovno-proizvodna cona, tehnološka, podjetniško-obrtna, obrtno-poslovna*. Najpogostejše se te opredelitve združujejo v pojem *gospodarske cone*, ki se podrobneje deli v:

- industrijske cone (velika zgostitev industrije, prevladujejo velika podjetja),
- obrtno-podjetniške/poslovne cone (večinoma z majhnimi podjetji) in
- specializirane cone (tehnološki parki, inkubatorji, znanstveni parki).

Obrtno-podjetniške/poslovne cone so med vsemi tremi oblikami najmanj natančno opredeljen tip. Navadno nastanejo iz podjetniških interesov, ki jih podpira lokalna skupnost. V prispevku jih bomo označevali kot obrtno-poslovne cone (OPC), ker gre večinoma za naselitev

(lokalnih) podjetniških dejavnosti z manjšim številom zaposlenih, ki se ponekod prepletajo s podjetniško dejavnostjo velikega obsega.

2. GEOGRAFSKI VIDIK OBRNO-POSLOVNIH CON NA SLOVENSKEM PODEŽELJU

Metodološka izhodišča.

Ker uradnega podatka o številu OPC v Sloveniji oziroma njihovi zastopanosti na podežlju ni, smo se odločili:

- da bomo za potrebe določitve možnih OPC, primernih za analizo, upoštevali opredelitev podeželja po OECD (12 statističnih regij je »podeželskih«);
- vključiti v raziskavo različne OPC po času nastanka in usmeritvi;
- spremljati ta zelo dinamični prostorski pojav v triletnem obdobju (2006–2008).

Podrobno terensko delo, intervjuvanje in anketiranje smo izvedli v 57 OPC po različnih delih Slovenije, uravnoteženo med zahodnim in vzhodnim delom države. Za vsako preučevano OPC smo pripravili tristopenjski vprašalnik:

- *vprašalnik za odgovorne osebe na občini* (načrtovanje in usmerjanje razvoja OPC), tj. navadno za referenta za prostor ali gospodarske dejavnosti oziroma direktorja občinske uprave ali župana oziroma za podjetje, ki je lastnik zemljišča (na primer OPC Kokrica pri Kranju; 57 anket);
- *vprašalnik za podjetnike* (motivi za priselitev, ocena

lokacije, odnos države do podjetništva, vizija razvoja OPC), s katerim smo največkrat anketirali lastnike 457 podjetij;

- *vprašalnik za lokalno prebivalstvo* (stiki in prihodnji razvoj OPC), anketirano glede na oddaljenost njihovega bivališča od OPC (ponekod so OPC vraščene v naselje in smo pričakovali več konfliktnosti); anketirali smo starejše od 18 let in poskušali dobiti čim bolj reprezentativno populacijo (879 anket).

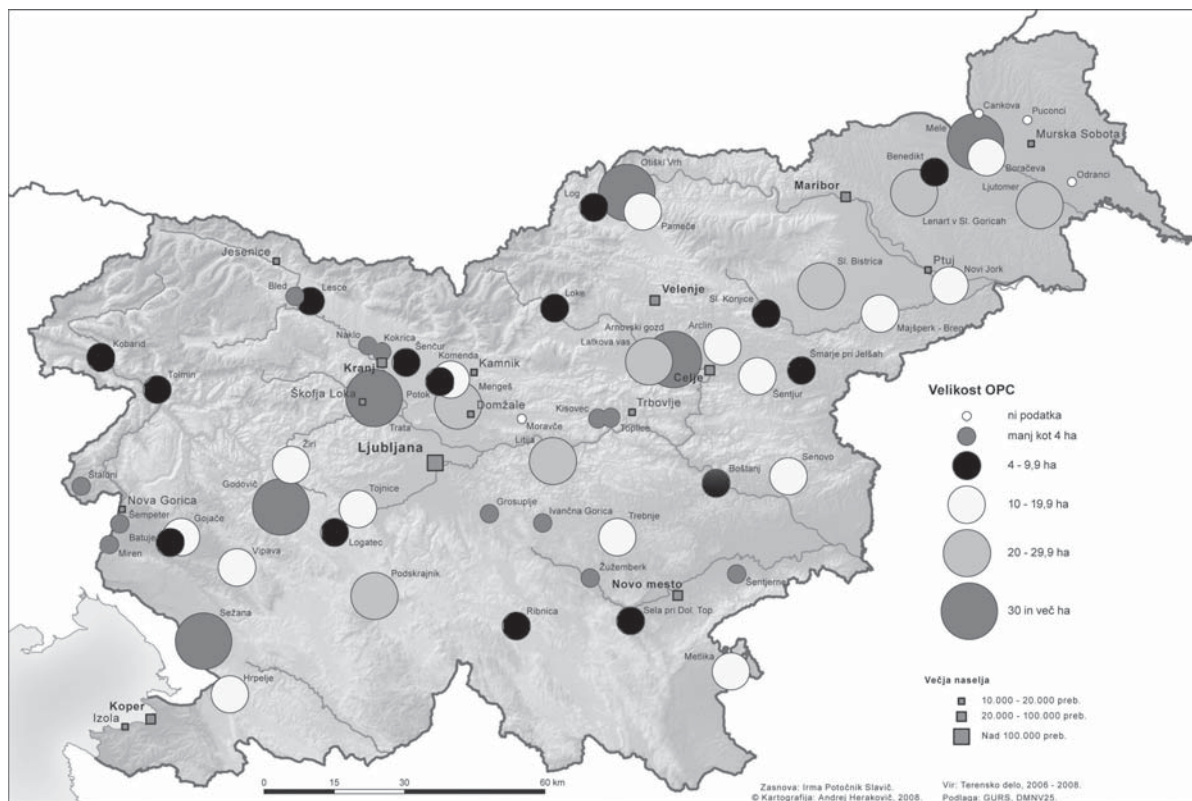
Hkrati smo izvedli (2008) tudi telefonsko anketo v vseh slovenskih občinah oziroma pri njihovih referentih za prostor (sodelovanje sta odklonili le mestna občina Kranj in občina Renče-Vogrsko), ki smo jih povprašali po stanju OPC v občini v letu 2007/2008 in o njihovih načrtih do leta 2010. Pridobljene ugotovitve nam omogočajo celovit pregled nad problematiko in indukcijo naših ugotovitev na celotno slovensko ozemlje.

Lokacija in velikost OPC. Analiza poslovnih con v začetku 21. stoletja (Strategic Possibilities for the Development of Business Zones in Slovenia, 2002) je pokazala njihovo prostorsko »miniarnost«: med 168 evidentiranimi podjetniškimi conami jih je bilo 41 % v velikostnem razredu do 5 ha. Izmed 13 anketiranih OPC, ki so nastale po letu 2000, jih je več kakor polovica večjih od 10 ha (Gojače, Hrpelje, Trebnje, Komenda, Arclin, Novi Jork, Ljutomer). Podjetniki, ki so se naselili v OPC, so v 60 %

domačini, kar potrjuje osnovna izhodišča anketiranih OPC, da so to predvsem podjetniške lokacije lokalnih podjetnikov.

Pri analiziranih conah jih je enak delež, tj. po dobro četrtino, v velikosti od 10–20 ha (poleg zgoraj navedenih še Žiri, Vipava, Tojnice, Metlika, Pameče, Šentjur, Senovo, Majšperk in Boračeva), kar nakazuje zmes novonastalih con, ki zaradi pozitivnih učinkov težijo k večjim površinam; druga skupina v tem razredu pa so predvsem cone, ki so dediščina preteklega razvoja (nekdanja tovarna obutve in volnenih izdelkov v Majšperku, tovarna obutve v Žireh, v Boračevi predstavlja osnovo polnilnica Radenske ipd.). Enak četrtinski delež je con v velikostnem razredu 4–10 ha (Lesce, Kobarid, Tolmin, Batuje, Ribnica, Boštanj, Šenčur ...), pri katerih gre tudi za kombinacijo novih OPC s starimi industrijsko-obrtnimi conami (Loke, Slovenske Konjice ...). Petino oziroma 12 con označuje majhna površina: le ena je nastala po letu 2000 (OPC Kokrica zaradi interesa zasebnega investitorja), preostale so starejše, kar potrjuje navedeno tezo o miniarnosti (Bled, Naklo, Štaloni, Miren, Brezje, Žužemberk), pri čemer se bodo OPC ponekod širile znotraj občine (Šentjernej, tudi Žužemberk), ali pa so majhne po površini, ker gre za območja nekdanjih rudniških stavb (Kisovec, Toplice). Cone velikostnega razreda 20–30 ha so (razen Ljutomera) starejše, nekatere povezane z industrijskimi giganti v preteklem sistemu: Podskrajnik, Latkova vas, Slovenska Bistrica, Litija, Mengeš, Lenart. Trideset in

Slika 2: Slika 2: Velikost OPC

več ha imajo Otiški Vrh (68,6 ha), Mele (59 ha), Sežana (55 ha), Arnovski gozd (33,5 ha) in Godovič (32,2 ha) zaradi dejavnosti, ki jih opravljajo, saj zahtevajo veliko prostora (skladišča za les, terminali ipd.). Ker so OPC zelo dinamičen organizem, je seveda pomembno, da imajo možnost za širitev: nekatere so ulete (Brezje), druge pa se lahko omejeno širijo, nekatere imajo prostora dovolj.

Poleg navedenega nas je v naši raziskavi zanimalo, zakaj so se za to lokacijo odločile občine in podjetniki. Pri občinah gre večinoma za kombinacijo več dejavnikov, čeprav so nekateri ponekod opaznejši:

- razpoložljivost (industrijsko) degradiranega območja, ki je že razpolagalo z neko vrsto in kakovostjo infrastrukture (nekdanji rudniki in tovarne, nekdanje vojašnice; Žužemberk, Lesce Veriga, Podskrajnik, Batuje ipd.);
- namembnost v prostorskem načrtu (Logatec – Zapolje, Benedikt, Otiški Vrh ...) v času večjih občin, potem pa so novejša občine to izkoristile;
- razpoložljivost zemljišča (Štaloni na zemljišču vinarske zadrage, Hrpelje na zemljišču agrarne skupnosti, Benedikt ...);
- dostopnost, prometne osi in bližina mest (Šentjur, Naklo, Boštanj Log, Metlika, Gojače ...);
- strokovne ocene (Komenda, Šenčur);
- odmaknjenost od naselja (Žiri, Bled, Ugar in Breg, Loke, Godovič ...);
- logični prehod naselja k OPC (Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice);
- kombinacija več dejavnikov (Vipava, Pameče ipd.).

Podjetniki se za izbrane lokacije večinoma odločajo zaradi ugodnejše lege, razpoložljivega prostora (velikost) ali kombinacije več razlogov. Zanje je neka lokacija ugodna, če je dobro dostopna, ločena od naselja, daje več prostora, ima urejeno infrastrukturo ipd. Za lokacijo so večinoma izvedeli od občine, znancev, poslovnih partnerjev. V OPC jih motita neurejena infrastruktura in hrup.

Zanimiv izraz zapletenih razmerij glede lokacije je razviden iz cene; podatke smo pridobili z anketo na občinah in so precej »ohlapni«, nezanesljivi in okvirni: razlikujemo med ceno zemljišča, ceno komunalno opremljenega zemljišča in ceno poslovnih prostorov.

- Najdražje lokacije so na širšem območju slovenskega avtocestnega križa: cene kvadratnega metra zemljišča, ki ni komunalno opremljeno, se gibljejo od 60 in več evrov (tudi nad 120 €), odvisno od lokacije, interesa, razpoložljivih zemljišč (Šenčur, Miren, Hrpelje, Ivančna Gorica itd.).
- Najcenejša zemljišča so na območjih, ki jih država ali lokalna skupnost poskuša oživiti z najrazličnejšimi ugodnostmi za vlagatelje, spodbuditi podjetniške naložbe – tudi s subvencioniranjem nakupa (Metlika, na območju nekdanjih vojašnic ali rudnikov).
- V večini OPC ob magistralnih in drugih pomembnejših prometnih poteh je cena kvadratnega metra

zemljišča med 15 in 30 € (Batuje, Šentjur, Podskrajnik, Žužemberk, Loke, Kobarid, Tojnice) ali med 40 in 50 € (Šentjernej, Lenart, Boštanj, Žiri, Logatec – Zapolje, Slovenska Bistrica).

- Zaradi pomanjkanja prostora in pozitivne podobe OPC cena stalno narašča. Tako so zelo različne tudi cene komunalno opremljenih parcel, ki navadno dosegajo dvakratno ceno nakupa kvadratnega metra zemljišča: ob avtocestah se večinoma giblje med 80 in 100, največ do 190 €, ob magistralnih cestah od 40–70 €.
- Urejeni in opremljeni poslovni prostori, primerni za vselitev podjetij, stanejo večinoma 300–400 €/m². Za večino podjetnikov je cena zemljišč v OPC kar velik finančni zalogaj.

Preučevane OPC, čas njihovega nastanka in obstoječe stanje

V splošnih potezah so lokacije OPC še vedno precej prostorsko vezane na širše območje nekdanjega industrijskega polmeseca s starimi industrijskimi središči, na posamezna jedra politike policentričnega razvoja in na novejša razvojna otoke (Vipavska dolina, Kras, Prekmurje, dolina Krke). V raziskavi so seveda izločena večja zgoštevna območja, metodološko so mogoče nekoliko sporne OPC v naseljih, ki so opredeljena kot mesto (Vipava, Logatec, Slovenska Bistrica itd., se pa po metodologiji OECD uvrščajo med podeželska območja), a po drugi strani so nastale tudi OPC na širšem zgoštevem območju Kranja (Šenčur, Naklo, Kokrica, Komenda), Nove Gorice (Šempeter, Miren - Orehovlje, Batuje, Gojače), v Zasavju itd. Manjšo gostoto izkazuje dinarsko-kraški svet zaradi naravnih omejitev, manjše prebivalstvene gostote in odsotnosti prometnic nadregionalnega pomena; obenem je treba poudariti, da so nekoliko v časovnem zaostanku (OPC so zdaj v gradbeni fazi) tudi zaradi manjše gospodarske vitalnosti regije oziroma manjše podjetniške pobude zaradi gospodarskih »velikanov«, predvsem pa zaradi naravnih omejitvenih danosti ter možnih nasprotij z interesi turizma in zavarovanih območij v alpskem in delno predalpskem svetu. Zaledje koprškega primorja izkazuje močno navezanost na obalni poselitveni, zaposlitveni in gospodarski pas. Obpanonska Slovenija zaradi preteklega gospodarskega zaostajanja, tranzicijskih težav in velike vloge regionalnih središč (Maribor, Ptuj, Murska Sobota) prav tako nekoliko z zamudo razvija OPC. Seveda bi dobili popolnejšo sliko, če bi v kartografski prikaz vključili lokacije, ki jih občine ali podjetja in RRA še nameravajo uporabiti za OPC. Zanimive so pobude in izpeljani projekti, večinoma sofinancirani iz evropskih skladov (INTERREG III A), na širših obmejnih območjih, ki oživljajo obstoječe in načrtujejo nove OPC. To kaže na poskus zmanjševanja regionalnega zaostajanja in upoštevanja lokalnih/regionalnih pobud ter zagotavljanja novih delovnih mest, čeprav gre velikokrat le za zbirko idej, problematična je izvedba, pa tudi razprava o velikosti in konkurenčnosti (na primer projekt ROPOL – razvoj obmejnih poslovnih lokacij je vključeval

Slika 3: Obdobje ustanovitve in obstoječe stanje preučevanih OPC

Glede leta ustanovitve smo preučevane OPC razvrstili v šest kategorij.

gorenjsko, koroško in savinjsko statistično regijo ter čezmejno sodelovanje z avstrijsko Koroško; projekt SLOHRA ZONET naj bi izboljšal dostop in širitev informacij o čezmejnem podjetniškem okolju na obmejnem območju Slovenije in Hrvaške).

Pred letom 1970 je nastalo deset anketiranih OPC, večinoma na območju industrijskega polmeseca, torej rezultat zgodnjih valov industrializacije oziroma njenega nadaljevanja in krepitve po 2. svetovni vojni ter v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja, v obdobju velikih podjetij – na primer za kovinsko, lesnopredelovalno, tekstilno in živilsko industrijo; ta lokacija predstavlja osnovo s svojo prenovljeno infrastrukturo, je že opredeljena kot industrijska v prostorskih dokumentih in gre za industrijsko degradirano območje (Veriga Lesce, Trata/Škofja Loka, Otiški Vrh, Pameče, Loke/Ljubno, Podskrajnik, Ivančna Gorica, Tojnice, Šempeter, Batuje).

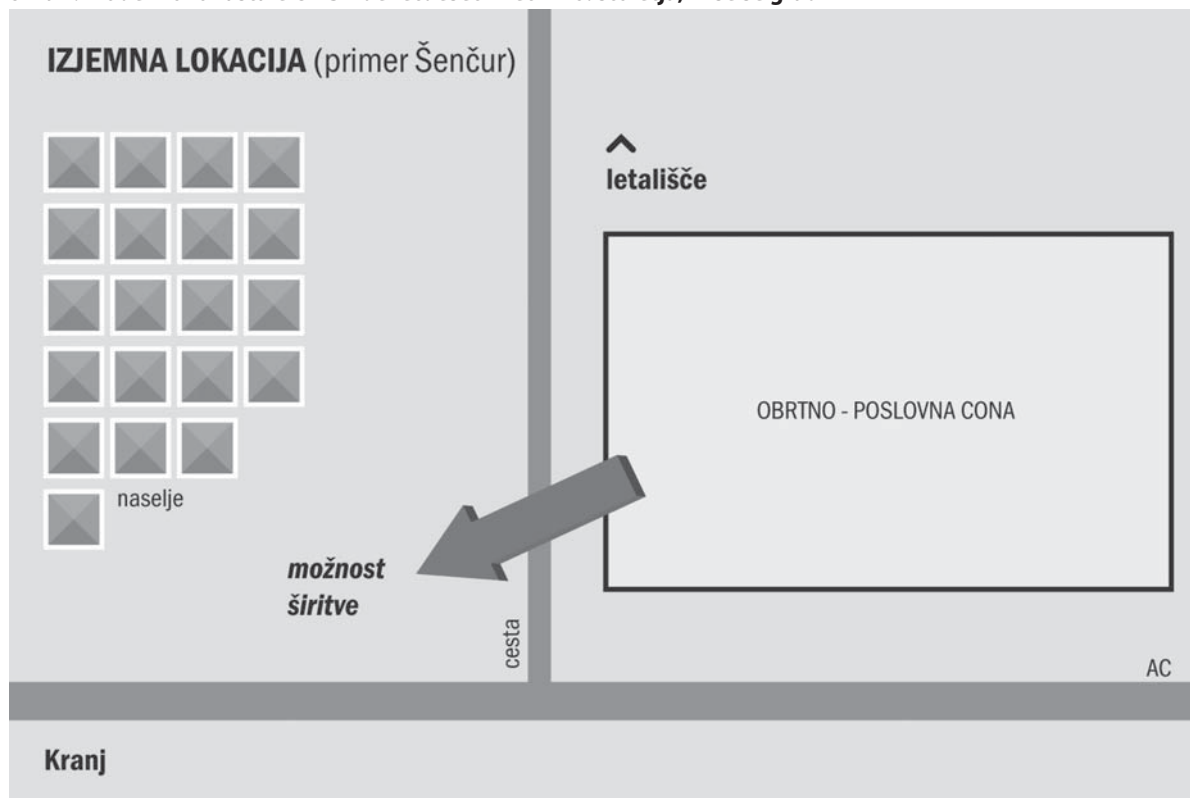
V obdobju **krepitve policentričnega razvoja** je na podeželju nastalo devet anketiranih lokacij za OPC (Godovič, Žiri, Brezje/Grosuplje, Šentjur, Lenart, Log, Bled, Boštanj, Kobarid, tudi Breg pri Majšperku – vendar nekaj let pozneje). V **devetdesetih letih 20. stoletja** zasledimo prvi impulz tržnega gospodarstva in zgodnje OPC (Šenčur, Mengeš, Štaloni/Brda, Miren - Orehovlje, Žužemberk, Senovo, Šentjernej, Metlika, Majšperk,

Šmarje pri Jelšah, Boračeva, Kisovec, Toplice, Arnovski gozd), ki so nastale na novo ali pa so se na območje nekdanjih industrijskih obratov naselila nova podjetja oziroma so se obrati razširili.

Po letu 2000 sledimo drugemu valu nastanka OPC (Kokrica pri Kranju, Gojače, Hrpelje - Kozina, Sela pri Dolenjskih Toplicah, Trebnje, Potok, Komenda, Arclin, Slovenske Konjice, Novi Jork, Ljutomer, Benedikt, Logatec – Zapolje), ki ga moramo obravnavati vzporedno z OPC, nastalimi v **naseljih z več OPC** (obe kategoriji vključujeta skupaj 22 OPC): Sežana, Ribnica, Litija, Vipava, Tolmin, Naklo, Latkova vas, Slovenska Bistrica, Mele/Gornja Radgona, kar izkazuje izredno dinamiko. V anketo smo zajeli le dve **območji v gradnji**: primer občine Moravče, kjer lokacija OPC še ni določena, ter mrežna zasnova OPC v občinah Ravenskega in Dolinskega.

Podatke o letu nastanka cone smo primerjali z letom naselitve podjetij v OPC, ki potrjujejo in dopolnjujejo zgornje predvidevanje o valovih naseljevanja oziroma o najintenzivnejšem podjetniškem valu po letu 2000. Seveda jih je treba ustrezno dopolniti tudi s tem, da je zakonodaja pospešila ustanavljanje OPC po letu 2000, da je treba poznati posebni ritem ustanavljanja OPC, ki traja približno pet let, in še reakcijski čas podjetnikov, hkrati pa poudariti dobre zglede, ki so privabili nove, sosednje občine k podobnim naložbam. Dodatno lahko zgornje

Slika 4: Model novonastale OPC v devetdesetih letih 20. stoletja, ki se še gradi

Vir: terensko delo, 2006–2008.

trditve podkrepimo s podatki o trenutnem »stanju« OPC, gre namreč za bolj zapleteno informacijo o »razvoju današnje lokacije OPC«.

Na polovici vseh lokacij še obnavljajo in širijo obstoječe OPC (večinoma zgrajene do sredine devetdesetih let 20. stoletja), kar potrjuje, da so OPC na podeželju smiselno izkoristile stare degradirane industrijske površine, tj. njihovo lego, podjetniško infrastrukturo, prometno povezanost in prepoznavnost (na primer Trata pri Škofji Loki). To je tudi območje nekdanjih nosilcev regionalnega razvoja (na primer Brest v Podskrajniku), ki so ob tranziciji propadli ali pa se je njihova dejavnost občutno zmanjšala.

Novejše OPC, nastale v zadnjih desetih letih (dobra polovica vseh anketiranih OPC), so večinoma izkoristile nove lokacije, kar potrjuje pomen OPC kot nosilcev in spodbujevalcev lokalnega/regionalnega razvoja, ter endogene možnosti območja (podeželja): lego, lokalno/regionalno delovno silo, podjetnike, ustanove in elemente lokalne samouprave, razpad socialističnega družbenogospodarskega sistema in dograjevanje avtocestnega križa.

Kot posebno kategorijo smo izločili OPC, ki so nastale na območju nekdanjih vojašnic, tankovskih garaž, zapuščenih konec leta 1991 (Vipava – tankovske garaže, Tolmin – Na Logu, Podljubinj, Ribnica – Ugar), oziroma

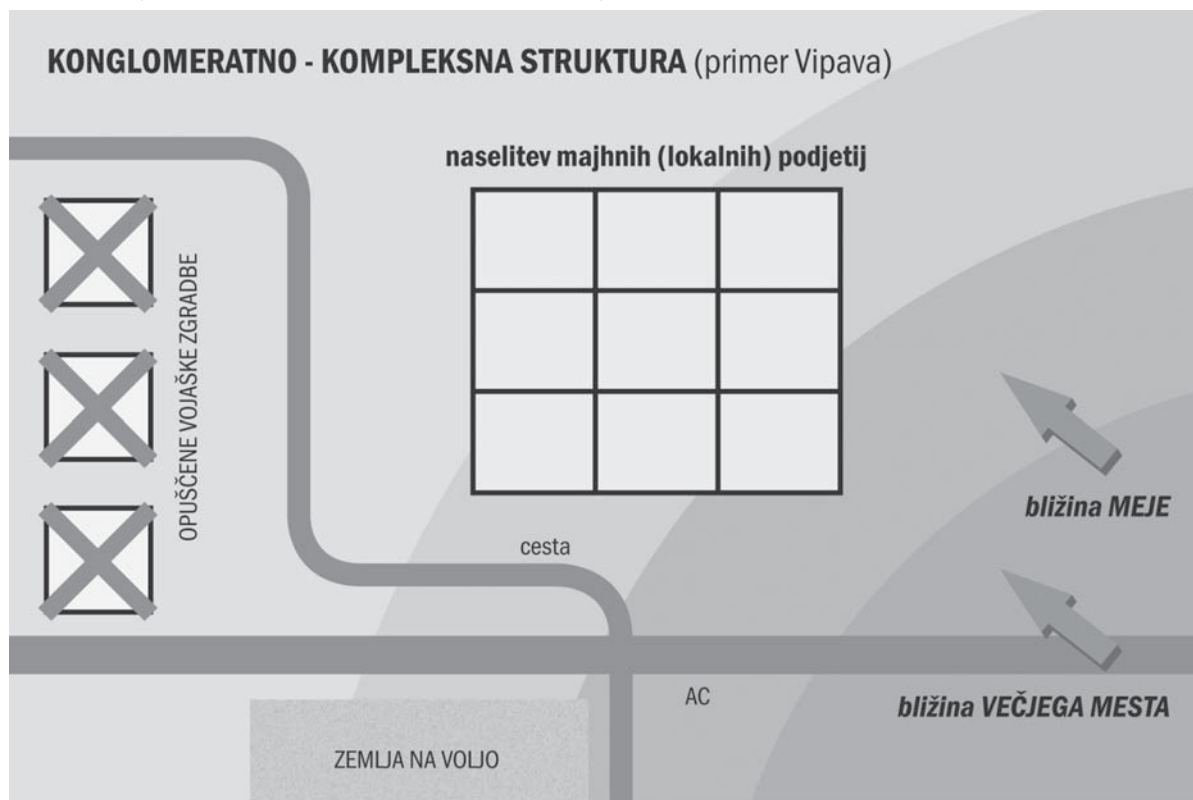
OPC, ki so nastale na območju nekdanjega rudnika (Toplice, Kisovec). Samostojno kategorijo predstavljajo OPC v nastajanju.

Najbolj zapleteno, a logično in organsko povezano podobo izkazujejo OPC v naseljih, kjer imajo dolgo obrtno-industrijsko-podjetniško tradicijo, dovolj razpoložljivih zemljišč in zato navadno tudi več con znotraj posameznega naselja. Pri tovrstnih OPC govorimo o konglomeratno-kompleksni sestavi Vipave (združuje posodabljanje starih objektov in lokacij ter naselitev izpraznjenih lokacij in iskanje novih, prilagojenih sodobnemu času, v bližini avtoceste ter seveda izkoriščanje lokalnih posebnosti, kakršni sta bližina večjega regionalnega središča – njegovo vplivno območje, in bližina meje) in Gornje Radgone.

Glavne težave pri ustanovitvi OPC. Iz anket, pridobljenih na občinah, pri podjetnikih in lokalnem prebivalstvu, smo prepoznali pet glavnih skupin težav pri ustanovitvi OPC.

1. **Pridobitev ustreznega zemljišča:** počasen odkup zemljišč, spori z njihovimi lastniki, pridobivanje soglasij, dolgotrajen postopek spremembe namembnosti, več lastnikov (občina ni edini lastnik), zemljišča v lasti javnih/zasebnih ustanov, razdrobljenost zemljišč, nezainteresiranost zasebnikov za prodajo zemljišč, izsiljevanje cene,

Slika 5: Naselje z več OPC, ki so nastale v različnih obdobjih

Vir: terensko delo, 2006–2008.

premajhna zemljišča, neustrezna infrastruktura. Posledično je vzpostavitev OPC potekala prepočasi, zanimanje podjetnikov je ugasnilo in OPC postane nekonkurenčna (zaradi cene, velikosti), navzkrižje interesov.

2. **Pridobitev dokumentov:** dolgotrajni postopki urejanja in spreminjanja lokacijskega načrta, težave pri pridobivanju dovoljenj, neurejena zakonodaja o komasacijah, zakonodajne omejitve. Posledično se je ustanovitev OPC zavlačevala, zanimanje vlagateljev in podjetnikov je upadlo – preselili so se drugam.
3. **Fizičnogeografske (prostorske) ovire:** poplavnost območij, kraškost, okoljevarstvena zakonodaja in bližina naselja. Zato ni prostora za širitev, lokacija se označuje kot »neperspektivna«, okoljska preobremenjenost, navzkrižje interesov.
4. **Finančne ovire:** pomanjkanje finančnih sredstev, visoki stroški za infrastrukturo, neusklajena dinamika vlagateljev, prepočasen razvoj OPC, zadolževanje, preusmerjanje na druge lokacije. Glavni vlagatelji so: občine (v pridobitev zemljišč, gradnjo infrastrukture), država in njene ustanove (RRA pri izpeljavi projektov, promociji ipd.), večinoma pa lokalna ter druga slovenska in tuja podjetja. Občina ali lastnik zemljišča (na primer Sava IP, ERA ...) pripravlja prostorsko dokumentacijo in lokacijski načrt, večino drugih del prepusti razpisom, na katere se odzivajo različne strokovne ustanove javne in zasebne narave.
5. **Odnosi:** ni stikov med podjetniki, ni upravljavca cone, pritožbe lokalnega prebivalstva. Zato pa nizka raven socialnega kapitala, slabša prepoznavnost, večja verjetnost kriminalnih dejanj, nesoglasja z domačini.

Ustanovitelj OPC. Osemindvajset OPC je bilo ustanovljenih na pobudo občine oziroma Ministrstva za obrambo RS (nekdanje vojašnice in tankovske garaže), pri čemer je njihova geografska razporeditev razmeroma enakomerna. Tiste iz sedemdesetih, osemdesetih in prve polovice devetdesetih let 20. stoletja so nastale na pobudo tedanjih ozemeljsko večjih občin (Godovič, Bled) ali države, kjer so bili zastopani tudi interesi tedanjih velikih podjetij (Breg/Majšperk, Žužemberk). Pri ustanovitvi desetih OPC (Kisovec, Štaloni, Podskrajnik, Logatec – Zapolje, Boštanj, Brezje/Grosuplje, Toplice, Boračeva, Kokrica in Tojnice) so sodelovali zasebniki, ki so se naselili na opuščene vojaške ali industrijske oziroma rudniške površine (Kisovec, Toplice, Tolmin – Na Logu, Podskrajnik), ali pa so pobudo prevzeli lokalni podjetniki (Boračeva, Brezje/Grosuplje, Boštanj, v Goriških brdih je razpoložljiva lokacija zaradi italijanskih kupcev najprej privabila bencinsko črpalko, nato pa še nekaj lokalnih podjetnikov) oziroma je vodilno vlogo odigralo eno podjetje, ki potem naseli še več drugih (Tojnice, Kokrica). Za ustanovitev 19 OPC je prišla pobuda z različnih strani, bodisi občine bodisi zasebnikov in RRA: pri tem gre lahko za naselja, ki imajo več OPC (Sežana, Vipava, Mele/

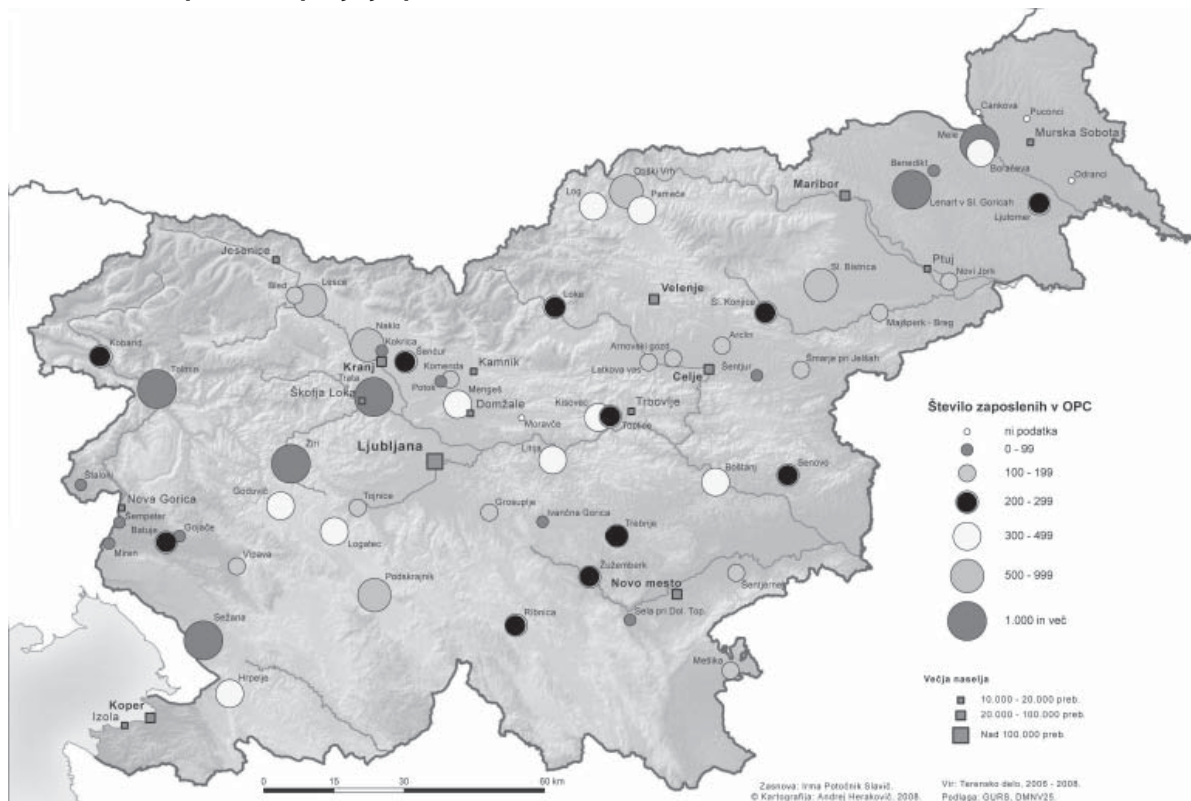
Gornja Radgona, Slovenska Bistrica ...), ali za postopno nastajanje OPC, ko so različni vlagatelji izkazali zanimanje v različnih obdobjih (Naklo, Latkova vas, Lesce ...), ali za sodoben pristop, označen kot PPP (ang. *public-private partnership*), pri katerem je bilo sodelovanje že vse od načrtovanja tristransko (Komenda). Če upoštevamo, da so naložbe v OPC izjemno obsežne in tvegane, je treba k sodelovanju pritegniti tudi zasebne vlagatelje. V nekaterih evropskih državah je v veljavi »shema 30–70«, pri čemer 30 % naložb financira občina, 70 % pa zasebni vlagatelj. Težko je verjeti, da bi bil delež zasebnih vlagateljev v večjih conah nadregionalnega pomena tako visok (razen morda pri tujih naložbah). Zato je za Slovenijo primernejša »tristranska shema« (Dabo, 2003), pri čemer bi pri ustanovitvi poleg občine in zasebnih vlagateljev sodelovala država (Slovenija ali sredstva iz skladov EU). Če se zavedamo, kakšne ugodne socialne in gospodarske posledice ima lahko OPC, je taka shema in soudeležba države razumljiva.

Število podjetij in število zaposlenih v OPC. Iz podatkov predhodnih študij je bilo pričakovati, da bodo na podeželju prevladovali OPC z razmeroma malo podjetji, v katerih bo v povprečju zaposlenih malo delavcev. Terenske raziskave na 57 lokacijah so potrdile, da ima večina anketiranih OPC razmeroma malo podjetij: 37 con jih ima do 14, 12 con ima 15–29 podjetij in v štirih conah (Šenčur, Lesce, Tolmin, Lenart) jih je 30–44; v OPC Podskrajnik in Otiški Vrh je 45–59 podjetij, v OPC Sežana in na Trati pri Škofji Loki pa jih je več kakor 60. Več podjetij ima prostorsko velike cone, cone nadregionalnega pomena, pa tudi take, ki so bile nekdaj industrijske cone, a so razpadle. Mlajše cone, ki so nastale ali se še gradijo, imajo navadno manj podjetij, največje med njimi pa privabljajo podjetja zaradi izjemne lokacije ali drugih danosti (vlaganja države ipd.). Ob navedenih trditvah se je treba zavedati, da gre za prikaz trenutnega stanja, ker je med podjetji in conami kar velika dinamika, in sicer nastanka, selitve, pa tudi »smrtnosti«.

Za večino con (zlasti prostorsko manjših) je značilno, da gostijo predvsem lokalne podjetnike oziroma podjetniki prihajajo iz sosednjih občin ali regije, pri čemer je dotok podjetnikov in delovne sile večinoma ekvivalenten ter pretežno vezan na gravitacijsko območje upravnih enot. Nekatere večje in starejše cone (Lenart, Log, Slovenska Bistrica) ter novoustanovljene (Komenda, Šenčur, Novi Jork) pa že tradicionalno zaradi specializacije, trga in prepoznavnosti ter razpoložljivega prostora privabljajo podjetja iz vse Slovenije ali tujine (predvsem iz Avstrije in Nemčije) ali iz sosednjih regij (podjetniki obalnih občin se tudi zaradi ugodnejše cene naseljujejo v Hrpolje).

Za vrednotenje vloge OPC, ki naj bi jo imele pri zagotavljanju delovnih mest, je nujno treba dopolniti podatek o številu podjetij s podatkom o številu zaposlenih. Tudi s tega vidika je značilna drobna struktura, saj ima:

Slika 6: Število zaposlenih v podjetjih preučevanih OPC

- 44 OPC do 500 zaposlenih (s precej enakomerno razporeditvijo po nižjih velikostnih razredih);
- 11 con več kakor 500 zaposlenih: predvsem OPC, ki imajo dolgo industrijsko tradicijo oziroma so bila nekoč območja gospodarskih velikanov (Otiški Vrh, Trata, Žiri, Podskrajnik, Lesce, Slovenska Bistrica), oziroma OPC, ki imajo širok spekter dejavnosti (Sežana, Naklo, Lenart) ali nekaj glavnih zaposlovalcev (Mele, Tolmin).

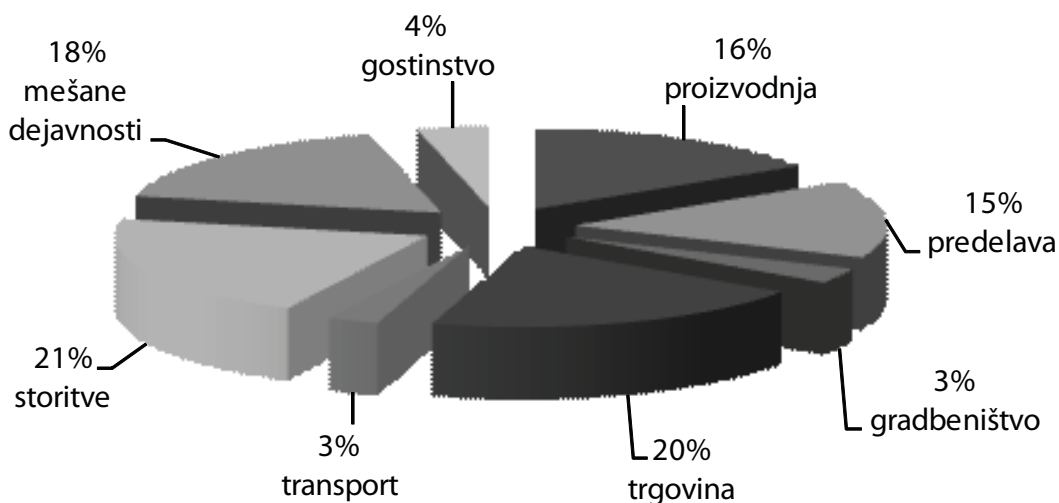
Skoraj 90 % podjetij ima do 100 zaposlenih: 27 % v velikostni kategoriji od 2–5 zaposlenih, slaba četrtina od 21 do 100, po 16 % podjetij pa od 6–10 oziroma 11–20 zaposlenih. Slabih 10 % (42 podjetij) ima več kakor 100 zaposlenih, 6 % (28 podjetij) pa enega. Tu je tudi temeljna razlika med podjetji, ki so v OPC, in podjetji, ki so razmeščena po naselju in pri katerih prevladuje (na primer v občinah Žužemberk, Brda in Mozirje) kategorija samostojnih podjetnikov z enim zaposlenim. Na preučevanih podeželskih območjih so podjetja v OPC pomemben zaposlovalec ter hkrati nujno in logično nadaljevanje obdobja tranzicije, saj so »posrkala« delovno silo.

Zaposleni v OPC večinoma prihajajo z območja, ki je do 30 kilometrov oddaljeno od kraja bivanja, večinoma se izohrone dnevne selitve pokrivajo z mejami upravnih

enot. V 113 podjetjih anketiranih OPC zaposleni prihajajo iz občine, v kateri je OPC; iz občine in sosednjih občin prihajajo zaposleni v 100 podjetjih; v 212 podjetjih zaposleni vsak dan z avtomobilom opravijo do 50 km¹, kar pritrjuje dejstvu, da so OPC v slovenskih razmerah pomemben prispevek k aktiviranju lokalnega/regionalnega gospodarstva na podeželju in da s svojimi dejavnostmi, večjo dodano vrednostjo in vključevanjem lokalnega trga delovne sile krepijo regionalne gospodarske kroge. Z našimi anketami smo zajeli 15 916 zaposlenih, po podatkih uradnih evidenc pa jih je na tem območju registriranih 19 356. Del razlike nastane, ker nekatera podjetja niso želela sodelovati v anketi in nekatera niso bila dosegljiva (kljub ponovnemu obisku, poštni, telefonski ali elektronski anketi), del razlike pa, ker imajo podjetja na nekem naslovu registrirano dejavnost in poslovalnice drugod (na primer Davidov hram v Lokah). Naše ankete so vključevale le število zaposlenih, ki opravljajo delo na neki lokaciji. Seveda so podatki nekoliko nezanesljivi, ker jih o neprijavljenih zaposlenih nimamo ipd.

¹ Kar je še vedno zelo veliko, a filozofija je v skladu s sonaravnimi prometnimi »zapo-vedmi«, ki bi jih morala Slovenija spoštovati za udeležanje sonaravne mobilnosti. Med drugim Plut (Delo, Sobotna priloga, 19. 4. 2008) poudarja zmanjševanje potreb po prevozu s približevanjem območij bivanja, dela in preživljanja prostega časa, z integralnim prostorskim in urbanističnim načrtovanjem mešane rabe prostora, z gradnjo stanovanjskih, trgovskih in podjetniških območij zgolj v bližini javnega prometa, s podporo informacijskim tehnologijam, delu na domu, nakupom po spletu, policentričnemu in skladnejšemu razvoju vseh slovenskih regij (tudi robnih).

Slika 7: Podjetja v OPC glede na registrirano dejavnost

Funkcijska usmeritev OPC. Za anketirane OPC je značilno, da imajo mešano usmeritev (50 con), tri so industrijsko-obrtne (Batuje, Kobarid, Ljutomer), po ena je komunalna (Tojnica) in trgovska (Komenda). Anketirali smo 457 podjetij in pri ugotavljanju sestave njihovih dejavnosti pripravili šifrant z devetimi dejavnostmi (proizvodnja, predelava, gradbeništvo, trgovina, transport, storitve, mešane dejavnosti, gostinstvo, javne storitve), ki je večinoma usklajen s šifranti SURS, APJES, BIZI in GVIN.

Med anketiranimi podjetji v OPC obstaja dokaj enakomerna zastopanost po dejavnostih (vendar z regionalnimi razlikami): petina podjetij se ukvarja s storitveno dejavnostjo (osebne storitve, računalniške, projektiranje, avtomobilske, komunalne storitve, skladiščenje, varovanje in nadzor, svetovanje, tiskanje, drugo), prevladujejo avtomobilske (25 podjetij), sledijo pa osebne, računalniške in računovodske storitve. Druga petina ima registrirano trgovsko dejavnost (na drobno, na debelo, s proizvodi osebne porabe, z mešanim blagom), pri čemer je razvidno enakomerno razmerje med trgovino na debelo in drobno, nekoliko manj je trgovine z mešanim blagom. Slaba petina ima registrirane različne oziroma več dejavnosti, ki smo jih v našem šifrantu poimenovali kot "mešane dejavnosti". Menimo, da je ravno ta kategorija podjetij tista, ki prispeva k povečanju dodane vrednosti v coni oziroma lokalnega/regionalnega gospodarstva. Podjetja imajo navadno registriranih več dejavnosti, ki se logično, procesno in tudi glede na razpoložljive vire dopolnjujejo.

Gre za kombinacije:

- proizvodnje in storitev,
- proizvodnje/predelave in trgovine/storitev gradbeništva (27 podjetij),

- trgovine in storitev/gradbeništva/transporta/gostinstva (23 podjetij),
- proizvodnje in predelave/trgovine,
- proizvodnje/predelave in trgovine ter storitev
- idr.

Tako opredeljene »mešane dejavnosti« ima registriranih 82 podjetij. Glede na uporabnika so tovrstne storitve del t. i. celotne oskrbe: na primer podjetje izdeluje pohištvo, vendar zagotavlja tudi svetovanje in projektiranje, montažo in prodajo pohištva (podobne primere zasledimo v gradbeni dejavnosti). Torej na najnižji ravni že v podjetju naredijo gospodarski krog, saj do najvišje stopnje oplemenitijo proizvod s svojim znanjem. Podobno filozofijo podjetništva imajo podjetja, ki so zajeta v kategoriji storitev. Gre za avtomobilske storitve, pri katerih kupcu ponavadi zagotavljajo prodajo in servis, toda zaradi specifičnosti dejavnosti smo se odločili, da jih obravnavamo kot samostojno podkategorijo (25 takih podjetij).

Enak delež, tj. 16 % (več kakor 70 podjetij), se jih ukvarja s proizvodnjo (največ je proizvodnje strojev in orodja, sledi proizvodnja elektromateriala, merilne in druge elektronske opreme, skupaj 41 podjetij) in predelavo (močno prevladuje predelava kovin – 40 podjetij, sledi predelava lesa in mizarstvo – 14 podjetij). Podjetja z registrirano dejavnostjo gradbeništva, gostinstva in transporta so v manjšini, saj skupaj predstavljajo desetino vseh registriranih podjetij. To je delno kazalnik dejstva, da so taka podjetja, če imajo manjši obseg, še vedno v naseljih (kar lahko potrdimo z analizami v občinah Žužemberk, Brda in Mozirje), oziroma se nakazuje problematika podoskrbe z gostinsko dejavnostjo za zaposlene v OPC. Raziskava je pokazala, da so OPC v Sloveniji še vedno večinoma namenjene

lokalnim/regionalnim podjetnikom in da večinoma nimajo nadregionalnega pomena.

Razlika med podjetniki, ki delujejo v naselju, in tistimi v OPC je, da podjetniki v OPC:

- navadno razpolagajo z večjimi poslovnimi površinami,
- navadno lahko izkoristijo površine za širitev,
- imajo ločeno bivalno in delovno okolje,
- z bližnjimi prebivalci navadno nimajo konfliktov zaradi navzkrižja interesov,
- klientom zagotavljajo širšo ponudbo dejavnosti znotraj registrirane dejavnosti,
- so poslovno manj vpeti v lokalno okolje.

Vizija razvoja OPC. Podjetniki imajo glede razvoja OPC večinoma ugodno mnenje (69 % ali 305 podjetij), slaba petina (82 podjetij) jih meni, da bo stanje ostalo nespremenjeno. Podatki anketiranih podjetij nakazujejo, da imajo podjetniki veliko zaupanje v OPC kot primeren in uspešen instrument razvoja lokalnega/regionalnega gospodarstva. Zaupajo tudi v cono čez deset let: 70 % jih meni, da se bo razvijala, in slaba petina napoveduje enako stanje. Slednje je treba povezati tudi z njihovimi načrti glede podjetja: slaba polovica predvideva širitev dejavnosti, 42 % pa ohranitev v enakem obsegu, kar je za precej podjetij, ki so se naselila v OPC pred kratkim, tudi razumljivo.

Glede povečanja prepoznavnosti občine zaradi obratovanja OPC smo od **lokalnega prebivalstva** dobili zanimive odgovore: 35 % (316 oseb) jih meni, da se je z ustanovitvijo OPC povečala prepoznavnost občine, slaba polovica anketiranih pa, da se prepoznavnost s tem ni povečala ali pa zelo malo. Če bi imeli možnost, bi se dve tretjini anketiranih zaposlili v OPC (17 % jih je tam že zaposlenih), kar potrjuje osnovno poslanstvo OPC, tj. ustanavljanje delovnih mest za lokalno prebivalstvo. Lokalno prebivalstvo ima o razvoju OPC čez deset let ugodno mnenje (60 %), brez mnenja ali odklonilno mnenje ima 16 % anketiranih. Anketirani lokalni prebivalci v naselju označujejo kakovost bivanja kot visoko ali zadovoljivo (83 % odgovorov), kar pomeni, da OPC zanje navadno ni prevelik tujek v pokrajini, ker vrednotijo predvsem njene dobre gospodarske in demografske učinke, manj pa okoljske, čeprav se pri odgovorih glede problemov, ki jih je povzročila gradnja OPC, razbere, da so začutili večjo obremenitev okolja in povečan promet.

3. SKLEP

OPC so kot dejavni sooblikovalci pokrajine dober primer medsebojnega součinkovanja več fizično- in družbenogeografskih elementov (lokacija, podjetniško žarišče, človeški viri, lokalna skupnost ipd.). Njihove prednosti (nova delovna mesta, manj selitev, nadzor nad onesnaževanjem, specializacija dejavnosti itd.) so dober argument za krepitev endogenega regionalnega

razvoja. Ob upoštevanju temeljnih državnih razvojnih dokumentov (Strategija prostorskega razvoja Slovenije, 2004; Prostorski red Slovenije, 2004; Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, 2005) je njihova vloga jasneje začrtana v občinskih strategijah prostorskega razvoja. Idealno bi bilo, da bi se OPC vizualno primerno, celovito, skladno in poslovno uspešno vključila v razvojni proces, da bi (dolgoročno) privabila nove, uspešne vlagatelje, raziskovalno-razvojno podjetje, inštitut oziroma specializirano razvojno ali izobraževalno središče.

Zanimivo je, da se na sedanji razvojni stopnji OPC v Sloveniji predvsem poudarjajo njihovi blažilni učinki na gospodarskem področju, manj pa javnost priznava oziroma prepoznavna njihov prispevek k zmanjšanju morebitnih razdalj pri dnevni selitvi ter h krepitvi lokalne/regionalne identitete in mrež sodelovanja. Večinoma ostajajo prepoznavne kot zgodbe o uspehu posameznih inovativnih, prodornih, kapitalsko premožnejših ali finančno iznajdljivejših občin, ki izkoriščajo svoje danosti (predvsem izjemen geografski položaj v bližini infrastrukturnih vozlišč). Manjše, obrobne in obmejne, gospodarsko manj razvite občine nimajo in do leta 2010 ne načrtujejo gradnje OPC (Jezersko, Solčava, Loški Potok ipd.); kar precej majhnih in gospodarsko šibkih občin pa to namerava narediti (haloške občine, del zgornjesavinjskih in goričanskih občin itn.). Zanimivo je, da so jim veliko bolj (tudi vizualno) naklonjeni in do njih manj kritični v vzhodni Sloveniji, kar mogoče lahko povežemo z manj ugodnim gospodarskim položajem in veliko izgubo delovnih mest ob spremembi družbenogospodarskega sistema.

Zlasti ponudba novih, raznovrstnih in za bolj usposobljeno delovno silo primernih delovnih mest na podeželju se je pokazala kot ozko grlo sodobnega gospodarskega razvoja. Ob začetni navdušenosti nad OPC večinoma pogrešamo vsaj kanček kritičnosti v njihovem odnosu do prostora. OPC so namreč največkrat na infrastrukturno dostopnih/opremljenih in cenovno najugodnejših ravnih površinah (navzkrižje z interesi kmetijstva), z vidika fiziognomije pa gre velikokrat za popolne tujke v pokrajini. Z okoljskega in dolgoročno prostorsko-gospodarsko-razvojnega stališča so nekatere tempirane bombe: država sicer spodbuja naselitev mirne, okoljsko sprejemljive industrije oziroma drugih gospodarskih dejavnosti, vendar so občine zaradi pričakovane povečane konkurence pod pritiskom gospodarskih dosežkov večinoma prisiljene naseliti (če v tem trenutku še ne, pa čez nekaj časa) vsakega interesenta, kar povečuje različno okoljsko tveganje. Večinoma OPC niso rastle načrtno ali organsko z naseljem in njegovo infrastrukturo, ampak so dejansko pomemben priključek obstoječemu poselitvenemu in gospodarskemu sistemu, kar pomeni velik in poseben pritisk, ki ga obstoječe infrastrukturne arterije težko prenesejo (cestni sistem, kanalizacija, čistilne naprave), saj vseskozi obstaja nevarnost izpada sistema oziroma funkcijska kap.

V Sloveniji sta se glede odnosa do lokalne skupnosti izoblikovali dve vrsti OPC:

– **OPC, ki so v namenski gospodarski prostor naselile podjetja, večinoma izseljena iz naselij občine/več občin.** Ker je njihova preselitev potekala bolj ali manj načrtno, ne znižuje bistveno kakovosti oskrbe z dejavnostmi in storitvami v lokalnem sistemu, ampak jo zgošča, kar je glede delovanja središča naselja in oskrbe manj mobilnega prebivalstva včasih zelo problematično.

– **OPC, ki so kot širši nadregionalni sistemi večinoma monostrukturno logistično središče:** izkoriščajo trenutne danosti lokacije (večinoma finančne in glede dostopnosti); razen redkih delovnih mest, ki so na voljo domačinom, z neposrednim okoljem nimajo povezave in se zaradi kapitalizma hitrih nog lahko vsak trenutek preselijo drugam ter vključijo v drug soroden, cenejši in glede novih namestitvenih dejavnikov primernejši prostor. V takih OPC je navadno več tujih podjetij, ki v izvrstni lokaciji vidijo odskočno desko za širitev po Sloveniji ali čez njene meje. Podjetja tudi ne čutijo odgovornosti za razvoj lokalne skupnosti.

Pri razvoju OPC pogrešamo medobčinsko sodelovanje in dopolnjevanje, čeprav ju nekatere dobre izkušnje vendarle potrjujejo. Mogoče se premalo poudarjajo prednosti naselitve OPC na že gospodarsko degradirane površine, ki jih je bilo zaradi policentričnega razvoja v Sloveniji kar precej (Zagorje, Tolmin, Žužemberk, Majšperk, Cerknica itn.), in je v ospredju bolj »vrtičkarska« zasnova OPC, ki v sodobnem času (razen ob visoki specializaciji, spretno izkoriščeni tržni vrzeli, dobri prepoznavnosti ipd.) nima možnosti vključevanja v širši regionalni gospodarski krog. So pa pomembna zaposlitveno-socialna možnost za precejšnji del prebivalstva, ki je izgubilo delovno mesto ob spremembi sistema. Sodobna regionalnorazvojna politika Slovenije naj bi usmerjala k enakomernejšemu razvoju celotne države (Černe, 2003), kar je zelo optimistična in velikopotezna zahteva ob tem, da sodobni načini gospodarjenja še temeljijo na izkoriščanju odnosa središče-obrobje; to potrjujeta tudi analiza novih delovnih mest v Sloveniji v obdobju 2002–2005 in lokacija pričakovanih delovnih mest ob predvideni uresnitvi resolucije o velikih nacionalnih razvojnih projektih v obdobju 2007–2023 (Nared, 2007). Kljub različnim poskusom decentralizacije delovnih mest (tudi z vlaganjem v OPC), kažejo zasnova in prve ocene vplivov velikih državnih projektov, da se večina novih delovnih mest kopiči na in ob koridorskih razvojnih silnicah Slovenije, kar ustvarja svojevrsten paradoks. Mogoče bi bilo primerno razmisliti, da bi dejavnije podpirali policentrični naselbinski sistem, tako pa zagotovili večjo konkurenčnost regionalnih središč na mednarodnih trgih in z učinki prelivanja zagotovili enakomernejši razvoj celotnih regij, od česar bi veliko pridobilo tudi podeželje.

Mnogo premalo se razmišlja o novih instrumentih in primernih ustanovah za izvedbo velikopoteznih načrtov: pravzaprav razen iskanja primernih lokacij za OPC na širšem obmejnem območju še ni izvedbenih pobud za

nastanek čezmejnih OPC, ki bi lahko glede na sodobni čas nadomestile izpraznjeni prostor ob notranjih mejah EU (poskusi pa so v Goriških brdih – sprememba nekdanjih carinskih in brezcarinskih objektov v turistične namene). Smiselno bi bilo izkoristiti možnost geografsko odprtih čezmejnih lokacij za vzpostavitev čezmejnih OPC, ki bi bile privlačne za obe državi, in to zlasti na mejah schengenskega sistema, saj bi se poenostavilo upravljanje ter izkoristila veliko prednost poznavanja in sorodnosti jezika. Čezmejne OPC naj bi vzpostavile proizvodne lokacije s povezovanjem infrastrukture, spodbujale dolgoročni razvoj podjetništva na gospodarsko manj dinamičnem obmejnem območju, spodbudile pretok ustrezno usposobljene delovne sile in kombinirano rabo razvojnih zmogljivosti, na kar nakazujejo izkušnje čezmejne cone Gmünd-České Velenice (Krivan, 2006). Velikopotezni projekt čezmejne OPC je treba umestiti v širši okvir posodabljanja celotne infrastrukture (na tretji razvojni koridor), saj sodobnega razvoja podjetništva v za to nepripravljenem okolju ne moremo obravnavati razvojno.

Za Slovenijo bi si upali trditi, da je lokacij za razmestitev podjetij dovolj (Dabo, 2003). Problem je v majhnosti lokacij, visokih cenah², nepovezanosti in razdrobljenosti zemljišč, namenjenim podjetniški dejavnosti. Slovenija pravzaprav ne premore PC, ki bi bila večja od 100 ha in sposobna privabiti tudi tuje vlagatelje. Tako pridemo do svojevrstnega paradoksa. Na eni strani obstaja veliko zanimanje podjetnikov (vsaj na pogovorni ravni), ki bi radi vlagali in gradili poslovne obrate na ustreznem zemljišču, na drugi strani pa veliko majhnih, nekonkurenčnih in slabo zaselenih zemljišč, namenjenih podjetniški dejavnosti, ki jih ustanovijo oziroma zgradijo največkrat na pobudo občine. Zato bi bilo smiselno raziskati, kateri motivi potemtakem ženejo slovenske občine, da kljub razmeroma nekonkurenčnim cenam, skromnim površinam, slabi opremljenosti in skromni dodatni ponudbi ustanavljajo lastne OPC.

Za številne občine je cilj lociranja novih podjetij na občinskem območju prednostno vezan na pridobitev novih delovnih mest za lokalne prebivalce, tako pa na izboljšanje socialne in gospodarske sestave občine. Z gradnjo OPC se lahko proizvodne dejavnosti preselijo iz gosto naseljenih območij, zaradi manjše razpršenosti dejavnosti se laže nadzorujejo in zmanjšujejo pogubni učinki na okolje, zniža se stopnja dnevne selitve delovne sile in posledično onesnaževanje, z rabo nefunkcionalnih zemljišč se ublaži pritisk na kakovostne kmetijske površine, podjetja v OPC znižujejo stroške, kar poveča njihovo konkurenčnost in konkurenčnost območja, zato pa se dvigne kakovost življenja okoliških prebivalcev, z uporabo lokalnih oziroma regionalnih virov se območje razvija v skladu s svojimi zmoglostmi itd.

² Zlasti so cene visoke v primerjavi s sosednjimi državami: na Goriškem beležijo selitev dejavnosti v Italijo, ki podjetnikom zagotavlja nižje cene komunalno opremljenih zemljišč ali najemnin; selijo se tudi v vzhodnoevropske ali azijske države, kjer so stroški dela precej nižji kakor v Sloveniji (Študija izvedljivosti poslovnih con v Goriški statistični regiji, 2005; terensko delo, 2006–2008).

Lokalna skupnost se mora zavedati, da z gradnjo OPC ne more pričakovati zgolj ugodnih učinkov, temveč da se bo morala predvsem dolgoročno spopadati tudi z neprijetnimi posledicami. Te izhajajo iz komunalne ureditve, poselitve, strukturnih sprememb prebivalstva, okoljskih učinkov itd. Občine se velikokrat srečujejo tudi s težavami, kako pridobiti podjetja, ki so največkrat kljub velikemu zanimanju predvsem zaradi slabe infrastrukturne opremljenosti OPC in visokih cen zemljišča primorana zadovoljevati prostorsko stisko na drugih ugodnejših lokacijah. Seveda je nezasedenost OPC za občino velik finančni primanjkljaj, še posebno če je občina majhna in če je v gradnjo OPC vložila svoja finančna sredstva. V Sloveniji sploh primanjkuje ustrezno opremljenih OPC, kar morda nakazuje, da si občine želijo predvsem s čim nižjimi stroški in čim hitreje zagotoviti velike prihodke, vedoč, da je med gospodarsko rastjo velika potreba podjetij po novih poslovnih prostorih in da je pravzaprav vsak že minimalno opremljen prostor primeren za zadovoljitev teh potreb. Občine se morajo pri zasnovi OPC zavedati, da so podjetja čedalje bolj preračunljiva ter da med občinami in posledično med OPC obstaja konkurenca, ki se kaže v ustrezni komunalni opremljenosti, ceni, lokaciji, dodatni ponudbi in viziji razvoja.

LITERATURA IN VIRI

Blakely, E. J., in Bradshaw, T. K., 2002. Planning Local Economic Development. Theory and Practice, 397 str. Sage Publications.

Černe, A., 2003. Regional development perspectives of Slovenia. Dela 23, str. 107–121. Ljubljana.

Dabo, P., 2003. Ustanavljanje in razvoj podjetniških con v Sloveniji. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, 41 str. Ljubljana.

Idejna zasnova modela razvoja Mrežne obrtno-poslovne cone občin Goriškega in Ravenskega, 2005. Martjanci, 30 str. Martjanci.

Klemenčič, M. M., 2003. Civilizacijske razvojne stopnje in razvojni problemi obrobni območij v Sloveniji. Dela 19, str. 153–164. Ljubljana.

Krivan, J., 2006. The first cross-border industrial park in Europe. Access Industrial Park Austria, Gmünd (september 2006). Gmünd.

Medmrežje: ROPOL, 2008. Tehnološki parki in poslovne cone. Dostopno na: <http://www.ropol.si/> (citirano 28. 2. 2008).

Medmrežje: SLO-HR-RA-ZONET, 2007. RRA Koper. Dostopno na: <http://slohra.org/zonet> (citirano 17. 3. 2008).

Medmrežje: Statistični urad Republike Slovenije, 2006–2008. Dostopno na: <http://www.stat.si/> (več citatov).

Nared, J., 2007. Model razporeditve pričakovanih delovnih mest kot instrument za načrtovanje in vrednotenje projektov: primer Resolucije o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023. Regionalni razvoj I, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Ljubljana, str. 57–82. Ljubljana: ZRC SAZU.

Plut, D., 2008. Planetu bije dvanajsta ura. Cestninjenje, povod za prometno razpravo. Delo, Sobotna priloga (19. 4. 2008), str. 25. Ljubljana.

Potočnik Slavič, I., 2006. Obrtno-poslovna cona Šenčur: med željami, potrebami in realnostjo. V: Kadivec, M. (ur.). Pod Jurijevim klobukom: zbornik Občine Šenčur. Šenčur: Občina, str. 107–118.

Potočnik Slavič, I., 2008. Endogeni razvojni potenciali podeželja. Doktorska disertacija, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 361 str. Ljubljana.

Razvojni program občine Šenčur, 2004–2013, 2004. BSC Kranj, 36 str. Kranj.

Strategic Possibilities for the Development of Business Zones in Slovenia, 2002. Hypodomi, str. 58–128. Ljubljana.

Študija izvedljivosti poslovnih con v Goriški statistični regiji, 2005. Posoški razvojni center, 4 str. Nova Gorica.